

**TURKEY IN THE EUROPEAN UNION:
WHAT DOES LATVIA HAVE TO SAY**

CONFERENCE SUMMARY

**TURCIJA EIROPAS SAVIENĪBĀ:
KAS LATVIJAI SAKĀMS?**

KONFERENCES PĀRSKATS

Riga 2006

The Baltic Forum

**TURKEY IN THE EUROPEAN UNION:
WHAT DOES LATVIA HAVE TO SAY
CONFERENCE SUMMARY**

© Riga 2006

Published by the Baltic Forum and The Baltic Perspectives Newsletter

26/28-9 Jēkaba str. LV – 1050

Phone; +371 7509350

Fax: + 371 7509351

E-mail: office@balticforum.org

Web: www.balticforum.org

Edited by Eldar Mamedov, Viktor Makarov and Julia Skraucha

Layout: Elidium

ISBN: 9984-9884-2-2

You can order this and other publications by the Baltic Forum directly through office@balticforum.org or download them for free at www.balticforum.org.

The Baltic Forum is an internationally oriented think-tank in Latvia established by civil society leaders, politicians and scholars with the aim of promoting research and dialogue on relevant national, European and global issues. For more information, please, refer to the website: www.balticforum.org

The year 2005 has brought a major development in the history of the European Union: after more than forty years of hesitant rapprochement between the EU and Turkey, a full Turkish membership in the Union has finally become a matter for accession negotiations.

Both eventual Turkish EU membership and the inevitably difficult path to it, raises a lot of discussions in Europe. This makes it even more important to explain the endeavour to the EU citizens, including Latvians, and to address the numerous concerns voiced over the recent years: can Turkey be expected to adapt to the set of political and social values the Union claims to stand for? How will a possible immigration from Turkey influence the already challenged multicultural balances in the European nations? Is the process of internal reforms, meant to bring Turkey closer to the EU, evolving successfully enough?

In order to start a public discussion on the matter in Latvia, **The Baltic Forum** together with the **Representation of the European Commission** and **Representation of the European Parliament in Latvia** organized the seminar *Turkey in the EU: What Does Latvia Have to Say?*

Turkey and the EU: half way there?

Opening the conference, Director of the European Parliament Information Office in Riga **Māris Graudiņš** recalled the resolution of the European Parliament which recommended opening of the accession negotiations with Turkey. He noticed that most Latvian members of the European Parliament either voted against this resolution or abstained. He reminded that the Parliament put a special emphasis on the need for Turkey to recognize the Republic of Cyprus and to face some 'uncomfortable' truths about its history, particularly the treatment of the Armenian population in the old Ottoman empire. Graudins stressed that the accession negotiations are open-ended, but, independently of their outcome, Turkey and the EU are to engage in a much closer relationship in coming years.

Acting Head of the Representation of the European Commission **Inese Stepina** welcomed the fact that the issue of Turkish accession has become a matter of public discussion in Latvia in which not only experts and policy makers are engaged, but also non-governmental organizations. To the Turkish side she referred the advice of the president of the Commission Durao Barroso to 'win the Europeans' hearts and minds'.

Research Director at the Baltic Forum **Viktor Makarov** stressed that, by initiating discussion on Turkish integration into the EU, Latvia positions itself as an EU country that is not only interested in immediate material benefits of the EU membership for itself (such structural funds), but is also willing to share the responsibility for shaping the future of the Union.

Member of the European Parliament from Germany **Cem Özdemir** recalled the history, when back in the 70s Germany offered the perspective of EU membership for both Greece and Turkey. Greece accepted this offer and became a member of the EU in 1981, whereas Turkey rejected it, with its government of that time arguing that it was 'an imperialist plot to exploit the country.' As a result of this 'short-sightedness,' Turkey lost a historic opportunity to nudge itself closer to the EU. However, now, with the negotiations process on the track, this mistake is being corrected. Özdemir emphasized that **this process provides a strong incentive for Turkey to reform and move closer to the EU standards of democracy, respect for human rights and the rule of law. Thanks to the EU accession process, Turkey is also dealing with its long-standing taboos.** One of them is history. 'No country can boast that its history is devoid of any unpleasant events, but, if Turkey is to become a part of the European project, it must face its history in a straightforward manner,' said Özdemir. In this respect, he welcomed recent moves by the Turkish government to address the question of the Armenian tragedy in 1915: a conference was organized on this issue with the support of the government, whereas 'only a couple of years ago such a conference would have been declared illegal.' Another taboo being broken is the Kurdish question. **As part of the EU inspired reform process, cultural and linguistic rights are being granted to Turkey's large Kurdish minority.**

Özdemir also tried to dispel fears about mass migration of Turkish workers to Europe after the country's accession to the EU. He said that it is a 'myth,' since most Turks expect more job opportunities at home rather than joining the army of Turkish workers abroad. Referring specifically to Latvia, he said that in any case the Turkish workers are more likely to emigrate to economically more prosperous countries in Europe.

Ambassador of Turkey to Latvia **Duray Polat** referred to the history of long Turkish engagement with Europe, dating back to the first years of the Republic, when the founder of the modern Turkey, Kemal Ataturk, unambiguously chose Europeanization as the course for internal and foreign policy for Turkey. It is noteworthy that this course is supported by both Turkish elites and public. Already in 1963, when a first Association agreement between Turkey and the EU was signed, the then president of the European Commission Walter Hallstein referred to Turkey being part of Europe. Turkey has also been a founding member of the Council of Europe. It joined NATO in 1952 and has been a committed member of the Euro-Atlantic alliance ever since. Turkey has contributed to a number of peace-keeping operations in recent years, most notably in Afghanistan. Even these days, the Turkish air-force protects the Baltic air-space. All this is important as it shows 'how intertwined the destinies of Europe and Turkey are,' said Ambassador Polat. So it is only natural that Turkey seeks the EU membership as 'the last stop in the long European journey,' emphasized the Ambassador. He refuted the argument, 'often heard in Germany and France' that 'Turkish membership would weaken Europe.' To the contrary, it would bring it benefits in terms of economy, security and common European foreign policy to which Turkey is willing to contribute. Ambassador Polat also rejected the notion of 'privileged partnership,' since that would deny Turkey a role in European decision-making process. **'What Turkey wishes is simply to obtain full member status, obviously, with all the responsibilities that go with it,'** concluded Duray Polat.

Director of the EU Department at the Ministry of Foreign Affairs of Latvia **Normunds Popens** stated the support of the Latvian government to the Turkish accession process. He noted that the Latvian-Turkish ties are developing in a quite dynamic way, pointing to the fact that Turkey is a prime destination for Latvian tourists, and also to the growing economic relations. Latvia and Turkey are already NATO allies, reminded Popens. As the main reasons for Latvian support of Turkey's EU plans he mentioned their positive influence on the internal reforms in Turkey, enhanced security in crucial area of the world, improved relations between the EU and NATO and the promise of a huge, dynamic market that Turkey represents to Europe. Turkish accession, in Popens view, would also show that **'the EU is not a closed Christian club, but a place where representatives of different peoples and faiths can live in harmony.'**

Popens pointed out that, to fulfil this vision of the country integrated in the EU, Turkey will still have to clear some important hurdles on its way. One of them is the Cyprus question. Another is the human rights situation which needs improvements. On the EU

side, the accession of such a big, relatively poor country will require some important institutional and financial adjustments.

Progress done, but more challenges before

Director of the EU national programme at the Office of the Prime-Minister of Turkey **Nilgün Arisan-Eralp** explained in detail the process of Turkey's EU accession negotiations. She reckoned that 'the size, demography and geographical situation all make Turkey different from previous EU candidate countries,' but she still hoped for **'strict, but fair treatment from the EU regarding the Turkish accession.'** She characterized the magnitude of the reforms in Turkey as 'a silent revolution.' Among the important reforms carried out in recent years she mentioned the granting of rights to teach in Kurdish in private institutions and of broadcasting in Kurdish. The government is also reaching out to all sectors of the Turkish society to dialogue about the prospect of the country's EU membership.

Research Fellow at The Brussels Free University and Centre for European Policy Studies in Brussels **Senem Aydin** stressed that a lot of effort has been made in recent years to bring the Turkish legislation in line with the EU standards. She especially noted the progress on the civil-military relationship. She called onto the EU **to be fair-minded when treating the Turkish accession, applying the same criteria and requirements that have been applied to candidate countries in previous enlargements.** This is all the more important since the Turkish reform process is likely to be encouraged by favourable external conditions, while losing the perspective of EU membership may slow down the reforms.

Director of the Institute of Social and Political Research in the University of Latvia **Nils Muižnieks** elaborated on the positive effects of the Turkish membership as far as regional security, transatlantic ties and security of energy supplies from Azerbaijan and Central Asia are concerned. If Turkey is not accepted to the EU 'it could rightfully call the EU a Christian club,' he said. Nevertheless, he pointed to the challenges which Turkey faces: poverty and a large agricultural sector in the country and a sceptical public opinion in many EU states. He pointed out that, according to public opinion polls, many people in Latvia are afraid of immigration from Turkey. But he stressed the need to **avoid the populist simplification of the argument, and to educate the people, since 'immigration is economically necessary.'**

Viktor Makarov elaborated on the Latvian public's attitudes towards Turkey and its EU ambitions. According to a survey conducted by a leading Latvian pollster SKDS in co-operation with the Baltic Forum, 52% of Latvians hold 'neutral' views of Turkey as a country, while 22% have negative feelings about Turkey, and only 14% have positive views about this country. As to the Turkish membership in the EU, 28% of those polled

support it, 41% are against it and 32% abstained from answering. Of those who are in favour, the most often repeated arguments are to 'let them in, if they wish so' and that 'it will help them to get through with reforms.' Those who are against Turkey in the EU base their attitude on the grounds of an 'alien religion, culture and mentality.' Makarov put these data in a broader perspective provided by earlier polls and concluded that **the Latvian society in general has a tolerance deficit towards Muslims. At the same time, a democratic, prosperous Turkey could play an important part in overcoming these hostile feelings.**

Author and translator **Uldis Bērziņš** pointed to a growing nationalism in Turkey as reflected in soaring popularity rates of books like *The third world war*, in which Turks fight alongside Russians against the West, and end up conquering Europe. He cautioned against 'demagogic utopias of this kind' and called upon both EU and Turkey to continue on the path of mutual rapprochement. Bērziņš acknowledged that 'the richness of the Turkish culture has inspired Europeans for centuries.' Turkey has always been part of the European 'concert of nations,' he noted. Therefore, **'the European orchestra without keman –the Turkish violin – would be incomplete,'** concluded Berzins.

Discussion Summary:

Are Turkey and the EU ready to embrace each other?

Participants agreed that in their current form neither Turkey nor the EU is ready for each other. Turkey has a lot of improvements to make in areas as diverse as human rights, the role of army, situation of women and minorities, economy, facing the past etc. On the other hand, as evidenced, among other things, by the French and Dutch failure to ratify the European constitution, the EU currently suffers from a deep malaise of which the 'enlargement fatigue' is but one aspect. This makes the challenge of 'selling' the EU membership of a large and relatively poor Muslim country to the European public all the more daunting. However, provided the Turkish reform process evolves successfully and the EU recovers from its current state, the prospects for both sides will be brighter.

Key issues discussed

European borders

Director of the Foreign Policy Institute of Latvia **Atis Lejiņš** argued that **Turkey is essentially not a European country** and pointed to the growing tide of Islamic fundamentalism in the Muslim world. He stressed that it is very important for Europe to maintain 'close and friendly' relations with Turkey for security reasons. Letting Turkey into the EU is, however, a different matter. In such a case, on no grounds could an eventual Moroccan or Algerian application be rejected. Arisan-Eralp strongly disagreed with this

notion. She referred to the Article 49 of the Treaty of the European Union which states that 'any European country can apply for membership in the EU.' The Turkish application was accepted by the EU, while the Moroccan was rejected on the grounds 'that it is not a European country.' Furthermore, Arisan-Eralp stressed that the possible Turkish accession **in no way means increasing threat of militant Islam in Europe, since the Turkish Islam is 'different, more moderate than that of the Middle Eastern countries.'**

Reform process and the role of the army

Deputy Director of the Soros Foundation-Latvia **Pēteris Viņķelis** said that, in his opinion, neither the EU nor Turkey, as things stand now, are ready to embrace each other. But they may be in the future, provided both undergo a deep transformation. **The EU must solve its problems, become a genuine free market zone and reform its policies, particularly the common agricultural policy.** On the other hand, Turkey is in the middle of the change of dramatic proportions: from the tightly centralized, militarist and nationalistic country to a more open, democratic and pluralist one. The danger is that the military, which currently 'holds the country together,' fears that the reform process would not really lead to EU membership, but could instead unleash the forces of separatism and fundamentalism. Senem Aydin pointed out **that the military is still the most trusted and respected institution in the country, and is broadly in favour of the EU accession.** At the same time, to avoid negative consequences for the Turkish reform process, the **EU must signal that it is fair-minded to Turkey and does not use double standards.**

Asked whether the failure by the EU to accept Turkey would lead to 'catastrophic consequences for Turkey,' Senem Aydin strongly disagreed with such a notion. There is a linkage between external and internal factors. The EU is a potent external factor, but one should not underestimate internal pro-reform dynamics in Turkey. **If the EU membership for Turkey is taken out of sight, it might adversely affect the political reform, but it would not lead to the 'devastation of the country.'**

Situation of women

One of the important European concerns is the situation of women in Turkey. Commenting on this issue, Aydin said that a lot has improved in the recent years, but problems persist. She identified the patriarchal culture rooted in the Turkish society, and difficulties with access to education in certain parts of the country as main problems. Arisan-Eralp acknowledged that the gender equality in Turkey is 'not perfect.' There are big differences in the situation of women in western and eastern parts of the country and the urban-rural divide is also evident. But in the recent years, **as part of the reform process, more attention is being paid to achieving real gender equality in Turkey.** There is a committee in the Turkish parliament dealing with women rights. A number of

important reforms were carried away. For example, previously in order to be able to work Turkish women needed permission from their husbands. Now this provision has been abolished. Arisan-Eralp especially pointed to the role of women rights organizations and other structures of civil society that helped to bring this and other changes about.

Facing the past

Concerning the question of the Armenian allegations of genocide perpetrated by the Ottoman government in 1915, **Aydin emphasized the importance of facing history with an open debate** and she noted that this takes time. But it is crucial that the discussion on this issue in Turkey has begun and is developing.

Research fellow at the Baltic Forum **Eldar Mamedov** reminded that the Turkish government has recently taken steps to address the Armenian allegations. It supported the first conference on this issue celebrated in Istanbul in 2005, signalled the readiness to open all the archives and proposed to the Armenian side to form an independent commission of historians from Turkey, Armenia and other countries in order to thoroughly assess these tragic events. However, these gestures were not reciprocated by the Armenian government.

Cem Özdemir added that no country can boast of having totally impeccable history and pointed to the difficulties some European nations have in dealing with their own past, like Belgians regarding their actions in Congo. He stressed the importance of open discussion about the tragedy of 1915.

Image of Turkey in Europe

Arisan-Eralp pointed to the communication strategy which aims to inform about the EU in Turkey, and about Turkey in the EU. 'We are learning hard the experience of other countries during the accession process and we are trying not to repeat their mistakes,' she said. Arisan-Eralp specifically addressed the fear of the huge influx of Turkish migrants to the EU countries, this being one of the principal worries in some older EU countries. In fact, she said, **what most Turkish citizens expect from the EU membership is more investment and jobs in their own country, not an opportunity to move out.**

Journalist and art critic **Ivonna Veiherde** expressed a strong belief in the people-to-people diplomacy which would help to dispel some myths and misunderstandings regarding Turks and Turkey. Drawing on her personal experience, she said that one of the best ways to promote better understanding of Turkey is to organize educational tourism to this country. **People-to-people dimension of the Turkish EU accession process must be bolstered and strengthened.**

TURCIJA EIROPAS SAVIENĪBĀ – KAS LATVIJAI SAKĀMS? KONFERENCES PĀRSKATS

2005. gadu iezīmēja nozīmīgs pagrieziena punkts Eiropas Savienības vēsturē: pēc vairāk nekā 40 gadus ilgās tuvināšanās sākās oficiālas sarunas par Turcijas pievienošanu Eiropas Savienībai.

Gan Turcijas eventuālā pievienošanās ES, gan neizbēgami grūtais ceļš pretim šim mērķim izraisa kaislīgas diskusijas Eiropā. Dalība ES noteikti veicinātu Turcijas transformāciju, bet vienlaikus mainītu arī pašu ES. Tieši tāpēc ir īpaši svarīgi rast atbildes uz jautājumiem, kuri pēdējos gados izraisījuši vislielākās domstarpības: cik lielā mērā Turcija spēj adaptēties politisko un sociālo vērtību vidē, ko iemieso Eiropas Savienība? Kādā veidā iespējamā imigrācija no Turcijas ietekmēs Eiropas valstu jau tā trauslo multikulturālo balansu? Vai Turcijas iekšējo reformu process, kam jātuvinā valsts ES, attīstās pietiekami veiksmīgi?

Ar mērķi sākt sabiedrisko diskusiju par šiem jautājumiem Latvijā, 28. aprīlī **Baltijas forums, Eiropas Komisijas pārstāvniecība un Eiropas Parlamenta Informācijas birojs** rīkoja konferenci *“Turcija ES: kas Latvijai sakāms?”*

Turcija un ES : vai puse ceļa noieta?

Atklājot konferenci, Eiropas Parlamenta Informācijas biroja Rīgā vadītājs **Māris Graudiņš** atcerējās par Eiropas Parlamenta rezolūciju, kurā tika rekomendēta iestāšanās sarunu uzsākšana ar Turciju. Viņš atzīmēja, ka lielākā daļa Latvijas Eiropas Parlamenta deputātu balsoja pret šo rezolūciju vai arī atturējās. Viņš atgādināja, ka parlaments īpaši uzsvēra nepieciešamību Turcijai atzīt Kipras Republiku, kā arī godīgi izvērtēt savu pagātņi, īpaši Otomāņu impērijas attieksmi pret armēņu iedzīvotājiem. Graudiņš atzīmēja, ka iestāšanās sarunu rezultāts šobrīd nav zināms, bet neatkarīgi no to iznākuma Turcijas un ES attiecības kļūs ciešākas tuvākajos gados.

Eiropas Komisijas pārstāvniecības Latvijā vadītāja pienākumu izpildītāja **Inese Stepina** apsveica faktu, ka iespējamā Turcijas dalība ES kļuvusi par diskusiju priekšmetu Latvijā, kurā iesaistīti ne tikai eksperti, politikas veidotāji un lēmēji, bet arī nevalstiskās organizācijas. Turcijas pusei viņa ieteica sekot Komisijas prezidenta Žozē Manuela Barozu aicinājumam „iekarot eiropiešu sirdis un prātus”.

Baltijas foruma pētniecības direktors **Viktors Makarovs** uzsvēra, ka uzsākot diskusiju par Turcijas integrāciju ES, Latvija pozicionē sevi kā valsti, kurai rūp ne tikai tiešie un taustāmie labumi no ES dalības, kā strukturālie fondi, bet arī globālie Eiropas nākotnes jautājumi.

Eiropas Parlamenta deputāts no Vācijas **Džems Ozdemirs** izdarīja nelielu ekskursu vēsturē, atgādinot, ka septiņdesmitajos gados Vācija piedāvāja eiropisko perspektīvu Grieķijai un Turcijai. Grieķija pieņēma šo piedāvājumu un 1981.gadā kļuva par ES dalībvalsti. Savukārt, toreizējā Turcijas valdība piedāvājumu noraidīja, pamatojot, ka aiz tā slēpjoties „imperiālistu alkatīgie plāni ekspluatēt turku tautu”. Šādas „tuvredzīgas attieksmes” dēļ Turcija zaudējusi vēsturisku iespēju tuvināties ES. Taču tagad, notiekot sarunām par iestāšanos ES, šī kļūda tiek labota. **Ozdemirs atzīmēja, ka šis process rada spēcīgu stimulu „Turcijas iekšējo reformu procesam, tuvinot valsti Eiropas standartiem demokrātijas, cilvēktiesību un likuma varas jomās. Pateicoties ES iestāšanās procesam, Turcija arī sāk diskutēt par jautājumiem, kuri agrāk skaitījās tabu.** Piemēram, vēsture. „Nav nevienas valsts, kas varētu lepoties ar to, ka tās vēsturē nebija nepatīkamu vai pat kaunpilnu notikumu. Bet ja Turcija vēlas kļūt par vienotas Eiropas projekta sastāvdaļu, tai ir godīgi jāizvērtē sava vēsture”, teica Ozdemirs. Šajā sakarā viņš apsveica dažus soļus, ko pēdējā laikā spērusi Turcijas valdība, piemēram, atbalstot konferenci par armēņu traģēdiju 1915. gadā. Vēl pirms pāris gadiem šādas konferences rīkošana būtu bijusi neiedomājama. Cits tabu, kas tiek gāzts, ir kurdu jautājums. **ES iedvesmots reformu procesā ievērojamajai kurdu minoritātei Turcijā tiek piešķirtas kulturālas un lingvistiskas tiesības.**

Ozdemirs arī mēģināja kļiedēt bažas par iespējamo masveida turku strādnieku migrāciju uz Eiropu pēc Turcijas pieņemšanas ES. Viņš teica, ka tas ir „mīts”, jo lielākā

daļa turku sagaida vairāk investīciju un darba vietu mājās, nevis iespēju pievienoties turku strādnieku armijai ārzemēs. Pieskaroties šajā kontekstā Latvijai, viņš piebilda, ka jebkurā gadījumā turku strādnieki drīzāk dosies darba meklējumos ekonomiski attīstītākajās Eiropas valstīs.

Turcijas vēstnieks Latvijā **Durajs Polats** pievērsās Turcijas un ES attiecību vēsturei, atzīmējot, ka uzreiz pēc Turcijas Republikas izveidošanas tās dibinātājs un pirmais prezidents Kemals Atatürks viennozīmīgi izvēlējās eirolepeizāciju kā valsts iekšējās un ārējās politikas pamat kursu. Šis kurss bauda gan elites, gan lielākās iedzīvotāju daļas atbalstu. Jau 1963.gadā, kad tika parakstīts pirmais asociācijas līgums starp Turciju un ES, toreizējais Eiropas Komisijas prezidents Valters Halšteins atzina, ka Turcija ir Eiropas daļa. Turcija bija starp Eiropas Padomes dibinātāj valstīm. Tā iestājās NATO 1952.gadā, un kopš tā laika ir bijusi uzticama eiroatlantiskās alianses dalībniece. Pēdējos gados Turcija devusi ievērojamu ieguldījumu miera uzturēšanas operācijās, it īpaši Afganistānā. Arī mūsdienās, Turcijas gaisa spēki patrulē Baltijas gaisa telpu. Viss minētais parāda, cik „savstarpēji saistīti ir Turcijas un Eiropas likteņi”, teica vēstnieks Polats. Tātad, tas ir tikai dabiski, ka Turcija meklē dalību ES, kas nozīmētu „pēdējo pieturu šajā ilgajā eirolepeiskajā ceļojumā”, uzsvēra vēstnieks. Viņš noraidīja bieži dzirdamo argumentu Francijā un Vācijā, ka Turcijas iestāšanās politiski vājinās ES. Tieši otrādi, Turcijas dalība dos papildus labumus ekonomikā, drošībā, Eiropas kopējā ārpolitikā, jo Turcija ir griboša un spējīga ieguldīt visās šajās jomās savus resursus un ekspertīzi. Vēstnieks arī noraidīja „priviliģētās partnerības” iespēju, jo tā izslēgtu Turciju no piedalīšanās lēmumu pieņemšanas procesos Eiropas līmenī. **„Turcija vienkārši vēlas iegūt pilnvērtīgās dalībvalsts statusu, protams, ar visu atbildību, ko šāds statuss nes”**, secināja Polats.

Latvijas ārlietu ministrijas ES departamenta direktors **Normunds Popens** pauda Latvijas valdības atbalstu Turcijas integrācijai ES. Viņš ar gandarījumu atzīmēja, ka Latvijas un Turcijas saites attīstās visai dinamiski, par ko liecina fakts, ka Turcija ir Latvijas iedzīvotāju iecienītākais maršruts vasaras brīvdienām. Arī ekonomiskās attiecības starp abām valstīm veiksmīgi attīstās. Latvija un Turcija jau ir NATO sabiedrotās, atgādināja Popens. Par galvenajiem Latvijas atbalsta Turcijai iemesliem Popens minēja eirolepeizācijas pozitīvo ietekmi uz iekšējo reformu gaitu, drošības apsvērumus, potenciālo pienesumu NATO un ES attiecību uzlabošanā, kā arī milzīgo Turcijas tirgu. Turcijas iestāšanās ES arī, pēc Popēna domām, pierādīs, ka **„ES nav slēgts kristiešu klubs, bet vieta, kur dažādu tautību un ticību cilvēki var sadzīvot harmonijā”**.

Popens atzīmēja, ka šīs eirolepeiskās vīzijas īstenošanai Turcijai vēl būs jāpārvar daži nopietni šķēršļi. Viens no tiem ir Kipras jautājums. Arī cilvēktiesību situācijā ir nepieciešami uzlabojumi. No ES puses, šādas lielas, relatīvi nabadzīgas valsts uzņemšana prasīs nopietnu institucionālu un finansiālu pielāgošanos.

Progress acīmredzams, bet vairāki izaicinājumi priekšā

Turcijas ministru prezidenta biroja ES nacionālās programmas direktore **Nilgūna Arisana-Eralpa** detalizēti izklāstīja iestāšanās sarunu procesu. Viņa atzina, ka „Turcijas lielums, demogrāfija un ģeogrāfiskais stāvoklis padara paplašināšanos par īpašu gadījumu salīdzinājumā ar iepriekšējiem paplašināšanas raundiem”. Neskatoties uz to, viņa cer, ka **„pret Turciju tiks piemēroti strikti, bet taisnīgi iestāšanās kritēriji”**. Viņa raksturoja Turcijas reformas kā „klusu revolūciju”. Starp nozīmīgākajām reformām viņa minēja tiesību piešķiršanu mācīt kurdu valodā privātās mācību iestādēs un veikt radio raidījumus šajā valodā. Valdība arī veic dialogu ar visiem Turcijas sabiedrības slāņiem par valsts ES dalības nozīmi un perspektīvām.

Briseles Brīvās universitātes un Eiropas politisko studiju centra pētniece **Senema Ajdina** uzsvēra, ka daudz tika darīts pēdējos gados, lai tuvinātu valsts likumdošanu Eiropas standartiem. Viņa īpaši atzīmēja progresu civili-militārajās attiecībās. Viņa aicināja **ES izturēties pret Turciju taisnīgi, piemērojot tai tos pašus kritērijus un prasības, kā valstīm, kas iekļāvās ES iepriekšējo paplašināšanās kārtu rezultātā**. Vēl jo vairāk tāpēc, ka Turcijas reformu procesu īpaši veicina labvēlīgie ārējie apstākļi. Savukārt, ja iestāšanās galamērķis kļūst pārāk neskaidrs, tas var palēnināt reformas.

Latvijas Universitātes Politisko un sociālo pētījumu institūta direktors **Nils Muižnieks** plašāk pievērsās Turcijas ES dalības pozitīvajai pusei, akcentējot šīs valsts ieguldījumu reģionālajā drošībā, transatlantiskajā sadarbībā un energoresursu no Azerbaidžānas un Centrālāzijas piegādes drošībā. Ja Turcija netiks uzņemta ES, tai būs tiesības uzskatīt ES par „kristiešu klubu”, domā Muižnieks. Tajā pašā laikā, viņš norādīja uz izaicinājumiem, kas Turcijai ir priekšā: nabadzība, liels lauksaimniecības sektors, skeptiska sabiedriskā doma daudzās ES valstīs. Viņš atzīmēja, ka saskaņā ar sabiedriskās domas aptaujām, daudzi cilvēki Latvijā baidās no imigrācijas no Turcijas. Taču nepieciešams **izvairīties no jautājuma vienkāršošanas un izglītēt cilvēkus, jo „imigrācija ir ekonomiski vajadzīga”**, teica Muižnieks.

Viktors Makarovs izvērsa Latvijas sabiedriskās domas, attieksmes pret Turciju un tās eirolepeiskām ambīcijām, tēmu. Ar Eiropas Komisijas pārstāvniecības Latvijā atbalstu un sadarbībā ar Baltijas forumu Latvijas vadošā socioloģisko aptauju firma SKDS veica aptauju par šiem jautājumiem. Saskaņā ar rezultātiem, 52% Latvijas iedzīvotāju ir neitrāla attieksme pret Turciju, 22% ir negatīvas izjūtas pret šo valsti, un tikai 14% attieksme ir labvēlīga. Kas attiecas uz Turcijas dalību ES, 28% to atbalsta, 41% ir pret to, un 32% atturējās no atbildes. To vidū, kas atbalsta Turciju ES, visbiežāk dzirdētie argumenti ir „lai stājas, ja viņi to vēlas” un „tas viņiem palīdzēs veikt reformas”. **Turcijas iestāšanās ES pretinieki visbiežāk savu nostāju pamato ar „svešas kultūras, reliģijas, mentalitātes” argumentu**. Ievieojot šos datus plašākā kontekstā, ko sniedz dažu iepriekšējo aptauju rezultāti, Makarovs secināja, ka **Latvijas sabiedrībā pastāv „problēmas ar toleranci**

pret musulmaņiem". Demokrātiska, plaukstoša Turcija varētu spēlēt nozīmīgu lomu šādās neiecietības pārvarēšanā.

Rakstnieks un tulkotājs **Uldis Bērziņš** norādīja uz pieaugošo nacionālismu Turcijā, kas cita starpā izpaužas grāmatas „Trešais pasaules karš” popularitātē. Šajā grāmatā parādīts, kā turki atrod sabiedroto Krieviju un kopā iekaro Eiropu. Bērziņš brīdināja pret šāda veida „demagoģiskajām utopijām”, un aicināja gan Turciju, gan ES turpināt savstarpējo tuvināšanos. Tai pašā laikā Bērziņš atgādināja, ka turku kultūras bagātības gadsimtiem ilgi ir iedvesmojušas eiropiešus. Turcija vienmēr esot bijusi Eiropas nāciju koncerta sastāvdaļa. Tāpēc, „**Eiropas orķestris bez kemana – turku vijoles – būs nepilnīgs**”, secināja Bērziņš.

Diskusijas kopsavilkums. Vai Turcija un ES ir gatavas viena otrai?

Diskusijas dalībnieki bija vienprātīgi, ka savā pašreizējā stāvoklī nedz Turcija, nedz ES ir gatavas viena otrai. Turcijai vēl jāveic ievērojami uzlabojumi tik dažādās jomās, kā cilvēktiesības, armijas loma, sieviešu un minoritāšu stāvoklis, vēstures jautājumi u. c. Savukārt, kā, cita starpā, parādīja Eiropas konstitūcijas izgāšanās referendumos Francijā un Nīderlandē, ES pārdzīvo krīzi, kura izpaužas arī zināmā pagurumā no paplašināšanās. Šajā kontekstā vienas lielas, relatīvi nabadzīgas musulmaņu valsts dalības ES „pārdošana” Eiropas sabiedriskajai domai ir visnotaļ grūts izaicinājums. Tomēr, ja Turcijas reformu process attīstīsies veiksmīgi, un ES atgūs savu iepriekšējo dinamismu, perspektīvas abu pušu attiecībām varētu būt spilgtākas.

Galvenie diskusijas jautājumi

Eiropas robežas

Latvijas ārpolitikas institūta direktors **Atis Lejiņš** pauda viedokli, ka Turcija būtībā nav Eiropas valsts un norādīja uz augošo islāma fundamentālismu musulmaņu pasaulē. Viņš uzsvēra, ka Eiropai ir nepieciešamas „tuvas un draudzīgas” attiecības ar Turciju. Taču Turcijas uzņemšana ES ir cita lieta. Ja tas notiks, tad nebūs argumentu, lai atteiktu eventuālu Marokas vai Alžīrijas lūgumu pievienoties ES. Arisana-Eralpa stingri iebilda pret šādu argumentu. Viņa atgādināja, ka ES līguma 49.pants pieļauj iespēju „jebkurai Eiropas valstij, kas atbilst zināmiem kritērijiem, iestāties ES”. Turcijas pieteikumu ES akceptēja, savukārt Marokas noraidīja, pamatojot to, ka „Maroka nav Eiropas valsts”. Attiecībā pret radikālā islāma briesmām, Arisana-Eralpa bilda, ka „**Turcijas islāms atšķiras no Tuvo Austrumu valstīs praktizētā, turku islāms ir mērenāks**”.

Reformu process un armijas loma

Sorosa fonda-Latvija izpilddirektora vietnieks **Pēteris Viņķelis** uz jautājumu, vai Turcija un ES ir gatavas viena otrai, atbildēja noraidoši. Taču nākotnē šī situācija varētu mainīties, ja abas puses pārdzīvos dziļu transformāciju. **ES jāatrisina savas problēmas, tai ir jāklūst par isto brīvās tirdzniecības zonu, jāreformē vairāki politikas virzieni, īpaši Eiropas kopējā lauksaimniecības politika.** Savukārt, arī Turcija atrodas radikālu reformu procesā: pārējā no centralizētas, nacionālistiskas un militarizētas valsts uz atvērtāku, demokrātiskāku un plurālistisku. Pašlaik armija „satur šo valsti kopā”. Taču pastāv risks, ka armija līdz galam nav pārliecināta, ka sarunu process tiešām novedīs līdz dalībai ES, nevis destabilizēs valsti, izraisot separātisma un fundamentālisma vilni. Senema Ajdina atbildēja, ka **armija joprojām ir institūcija, kas bauda vislielāko cieņu Turcijā, un tā kopumā atbalsta iestāšanos ES.** Tajā pašā laikā, lai izvairītos no negatīvām sekām Turcijas eirotegrācijas procesā, **ES jādod skaidri signāli, ka tā izturas pret Turciju taisnīgi un nepiemēro tai dubultstandartus.**

Vaicāta, vai neiestāšanās ES nozīmētu „katastrofu” Turcijai, Ajdina atbildēja noraidoši. Ir saikne starp ārējiem un iekšējiem faktoriem. ES ir spēcīgs ārējais faktors, bet nebūtu pareizi nenovērtēt iekšējo pro-reformisko dinamiku Turcijā. **Ja ES dalības perspektīvas kļūst pārāk neskaidras, tas varētu negatīvi ietekmēt reformu tempu, taču tas nenovērtīs pie „valsts sagraušanas”.**

Sieviešu situācija

Ajdina atzīmēja, ka šajā jomā pēdējos gados tika sasniegts ievērojams progress, bet daudzas problēmas joprojām vēl nav atrisinātas. Kā galvenās problēmas tika minētas Turcijas sabiedrības patriarhālā kultūra un grūtības ar pieeju izglītībai dažos valsts reģionos. Arisana-Eralpa piebilda, ka dzimumu vienlīdzība Turcijā „nav perfekta”. Pastāvot lielas atšķirības sieviešu situācijā valsts rietumu un austrumu daļās, kā arī starp pilsētām un lauku rajoniem. Bet pēdējos gados, **reformu procesa kontekstā, lielāka uzmanība tiek pievērsta reālās dzimumu vienlīdzības sasniegšanai.** Turcijas parlamentā darbojas komisija, kas ir veltīta sieviešu tiesībām. Tika veiktas dažas nozīmīgas reformas. Piemēram, agrāk, lai dabūtu darbu, sievietēm bija jāiegūst vīru atļauja. Tagad šis noteikums ir atcelts. Arisana-Eralpa īpaši atzīmēja sieviešu tiesību organizāciju un citu pilsoniskās sabiedrības struktūru lomu šo pozitīvo pārmaiņu īstenošanā.

Vēstures jautājumi

Attiecībā pret Otomāņu impērijas apsūdzībām armēņu genocīdā, Ajdina **uzsvēra vēstures godīgas, atvērtas izpētes nozīmīgumu, kas vienmēr prasa laiku.** Bet ir kritiski svarīgi, ka diskusijas par šo jautājumu Turcijā ir sākušās un attīstās.

Baltijas foruma pētnieks **Eldars Mamedovs** atgādināja, ka Turcijas valdība atbalstīja 2005. gadā rīkoto konferenci Stambulā par 1915. gada traģiskajiem notikumiem, puda gatavību atvērt valsts arhīvus un piedāvāja Armēnijas pusei izveidot kopīgu vēsturnieku komisiju, lai vispusīgi izpētītu šos notikumus. Taču Armēnijas valdība uz šiem piedāvājumiem nav reaģējusi pozitīvā veidā.

Džems Ozdemirs piebilda, ka neviena valsts nevar lepoties ar to, ka tās vēsture ir nevainojama. Dažām Eiropas valstīm arī ir grūtības savas vēstures godīgā izvērtēšanā, piemēram, beļģiem sakarā ar viņu rīcību Kongo. Vienlaikus viņš uzsvēra, ka ir svarīgi turpināt 1915.gada traģēdijas izpēti.

Turcijas tēls Eiropā

Arisana-Eralpa pastāstīja par komunikācijas stratēģiju, kuras mērķis ir informēt par ES Turcijā un par Turciju ES. „Mēs mācāmies no citu valstu pieredzes iestāšanās procesā, un cenšamies neatkārtot viņu kļūdas”, viņa teica. Arisana-Eralpa īpaši pievērsās bažām par turku strādnieku pieplūdi Eiropā pēc valsts iestāšanās ES. Patiesībā, viņa teica, **turku pilsoņi sagaida no ES dalības vairāk investīciju un darba vietu mājās, nevis iespēju emigrēt uz Eiropu.**

Žurnāliste un mākslas kritiķe **Ivonna Veiherte** pauda stingru pārliecību, ka „tautas diplomātijai” jāspēlē centrālā loma mītu un pārpratumu par Turciju un turkiem kļiedēšanā. Pamatojoties uz personīgo pieredzi, viņa teica, ka viens no efektīvākajiem veidiem, kā veicināt labāku izpratni par Turciju un tās tautu, ir attīstīt izglītojošu tūrismu. **Turcijas ES integrācijas procesā jānostiprina cilvēciskā dimensija.**